

جغرافیا و روابط انسانی، زمستان ۱۳۹۷، دوره ۱، شماره ۳

تحلیل و ارزیابی استراتژی‌های امنیت پایدار در منطقه ژئوپلیتیکی جنوب

شرق ایران

(مورد پژوهش: استان سیستان و بلوچستان)

منصور خمیری، ابراهیم معمری

دانشجوی دوره دکتری جغرافیا سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز.

دانش آموخته کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه گلستان، گرگان، ایران

e.moammare70@gmail.com

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۱۰/۲۹

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۱۰/۱۶

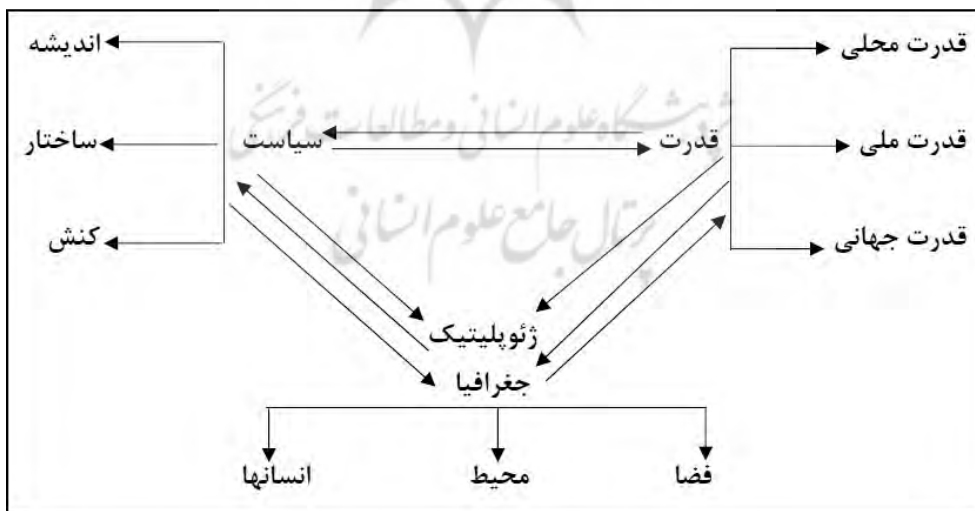
چکیده

امروزه مرزهای سرزمینی در زمره یکی از مهم ترین مسائل ملی و بین المللی به شمار می‌روند. از منظر فلسفه سیاسی مرزهای جغرافیایی و امنیت آنها، یکی از عناصر اصلی تشکیل دهنده دولت‌های مدرن و توسعه یافته است. مناطق مرزی جنوب شرقی محل وقوع تحولات مختلفی هستند که هرکدام می‌تواند سرمنشأ اتفاقات بزرگ و کوچک باشند؛ بنابراین باید به طور اساسی به بحث شاخص‌های امنیت سرزمینی این مناطق و مردم آن توجه کرد. توسعه مناطق مرزی در بخش‌های مختلف، بر امنیت مرزها تاثیرگذار بوده و نیز گسترش و وجود امنیت، خود عامل رشد و رونق بخش‌های مختلف دیگر از جمله بخش‌های اقتصادی، فرهنگی، توسعه یافتگی و پیشرفت در بخش‌های کشاورزی و صنعتی است. روش مورد نظر در این پژوهش توصیفی-تحلیلی است. در این پژوهش نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای (S.W.O.T) امنیت پایدار در منطقه مرزی در قالب مدل سوات مطالعه و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتایج نشان داد که وضعیت امنیت پایدار استان سیستان و بلوچستان از الگوی تهاجمی تبعیت می‌کند. با توجه به تعریف این الگو، باید راهبردهایی را اتخاذ نمود که با بهره‌گیری از نقاط قوت درصدد بهره برداری از فرصت‌ها در آینده برآیم و بتوان به پایداری امنیت دست یافت. در نهایت با شرایط فعلی، به اولویت‌بندی راهبردها مناسب در جهت آمایش مناطق مرزی مشخص گردید. یافته‌های حاصل از الویت بندی راهبردها نشان می‌دهد که از بین راهبردهای تدوین شده بالاترین جذابیت مربوط به آماده سازی حداکثری نیروی‌های انتظامی و علی‌الخصوص مرزی جهت مقابله با ناامنی‌های و گروه‌های تکفیری-تروریستی است.

واژگان کلیدی: آمایش فضایی امنیت، راهبرد، امنیت پایدار، توسعه پایدار، استان سیستان و بلوچستان

مقدمه

امروزه با گسترده و پیچیده شدن جوامع، موضوع امنیت ابعاد گسترده و پیچیده‌ای به خود گرفته است. امنیت یکی از اصلی‌ترین عوامل پایداری جوامع امروزی به شمار می‌آید (هدایتی و عباسی، ۱۳۸۸: ۱۷۸). یکی از مهمترین مباحثی که طی سال‌های گذشته به دلایل گوناگونی نظیر تراکم جمعیت و کاهش روابط چهره به چهره انسانی، مد نظر برنامه‌ریزان و مدیران شهری قرار گرفته است، مقوله امنیت است (ذبیحی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۲۰). وجود بی‌عدالتی‌های جغرافیایی و توسعه ناموزون بخش‌های جغرافیایی کشور ممکن است موجب آسیب همبستگی ملی شده و منجر به بروز تحرکات واگرایانه بویژه در مناطق قومی شود که این مسئله تأثیر سوئی بر امنیت و در نتیجه توسعه کشور دارد (ابراهیم‌زاده و همکاران، ۱۳۹۱: ۲۱۷). علیرغم افزایش اهمیت امنیت در جوامع، ابزار، شیوه‌ها و رویکردهای ایجاد و حفظ آن دستخوش تحول شده است. از این رو از دغدغه‌های مشترک کشورها که همواره دولت‌ها را وادار به تهیه ساز و کارهای دفاعی می‌کند، جمهوری اسلامی ایران نیز یکی از مهمترین دغدغه‌های خود را تهدید امنیت می‌داند که هم از ناحیه مرزها و هم از درون کشور، امنیت را به چالش می‌کشد (پیشگاهی‌فرد و احمدی، ۱۳۸۹: ۵۴). در نمودار یک رابطه جغرافیا و ژئوپلیتیک آمده است.

نمودار ۱- روابط بین عناصر جغرافیایی و سیاسی در ژئوپلیتیک (معصومی و همکاران، ۱۳۹۲).
بدیهی است امنیت پایدار، مرهون توسعه پایدار است و توسعه پایدار تضمین کننده امنیت ملی است (صدایی و هدایتی مقدم، ۱۳۸۹: ۱۰۲). یکی از عرصه‌های نوین در مطالعات حوزه برنامه-ریزی طرح‌های توسعه کشور، مناطق مرزی است (عندلیب و مطوف، ۱۳۸۸: ۵۸). مناطق مرزی در هر کشوری دارای ویژگی‌های خاصی بوده و به طور اساسی با مناطق داخلی کشور تفاوت-هایی دارند. یکی از مهمترین چالش‌هایی که در مناطق مرزی پیش‌روی مسئولان امور قرار دارد مسئله امنیت مناطق مرزی است. مسئله حفظ و گسترش امنیت مناطق مرزی، به ویژه در کشورهایی که دارای مرز مشترک طولانی با همسایگان خود هستند همواره مورد توجه و حساسیت مسئولان امور بوده است (کریمی و وفایی، ۱۳۹۲: ۹۶).

مفاهیم و میانی نظری

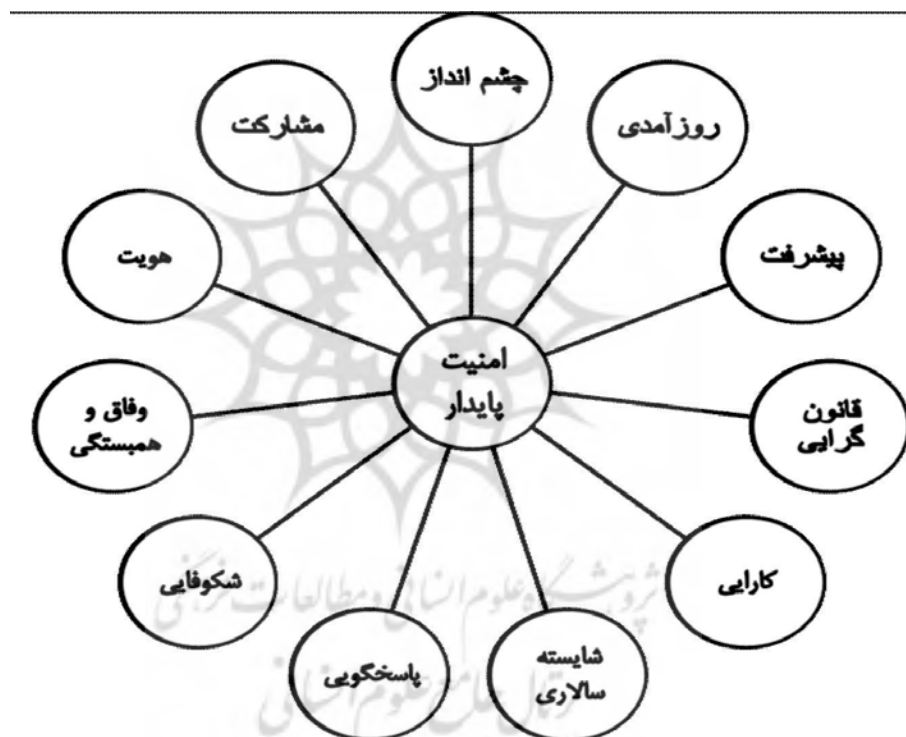
ویژگی های امنیت:

- نسبی بودن امنیت: در جهان امروز دستیابی به امنیت مطلق ناممکن است زیرا قدرت که مبنای تحصیل امنیت محسوب می شود، متغیر، متفاوت و نسبی است و به تبع آن امنیت حاصل برای دولت ها نیز نسبی می باشد. بنابر این با تغییر میزان قدرت و وجود تهدیدات بالقوه و بالفعل حتی قوی ترین دولت ها نیز امنیت مطلق ندارند. به طور خلاصه امنیت مطلق دست یافتنی نیست و هیچ نوع نظم اجتماعی نمی تواند همه ی بی ثباتی ها، خطرها، ویرانی ها و مرگ را از بین ببرد.

- ذهنی بودن امنیت: اصولاً احساس امنیت یا عدم امنیت یک برداشت یا امر ذهنی است که ریشه در اعتقادات و باورهای مذهبی، اخلاقی، فرهنگی مردم و رهبران یک کشور دارد.

- تجربه ناپذیر بودن امنیت: بدین معنی که امنیت در مقابله کردن با حاکمیت و استقلال یک کشور رابطه ای مستقیم دارد. یعنی اگر در شهر یا استانی از یک کشور جنگ داخلی یا ناامنی پدید آید، نمی توان ادعا کرد چون در دیگر شهرها امنیت به هم نخورده است، امنیت ملی کامل است.

گستره مفهوم امنیت، عرصه تصمیم سازی، کنش و واکنش‌های حرفه‌ای است. امنیت مفهومی ذهنی، نسبی و مقوله‌ای چند وجهی است که رابطه متقابل و دو سویه با پیشرفت و توسعه دارد (علایی، ۱۳۹۱: ۳). توسعه و امنیت دارای ارتباطات متقابل می‌باشند، از یک سو توسعه و حرکت به سوی آن به تقویت مبانی قدرت ملی و در نتیجه امنیت در کشور می‌انجامد و از سوی دیگر فراهم آمدن امنیت ملی، یکی از بسترهای مناسب جهت توسعه ملی را فراهم می‌آورد (احمدی پور و همکاران، ۱۳۸۶: ۲۹).

نمودار ۲- راهبردهای امنیت زایی (قیصری، ۱۳۹۲: ۵۵).

مناطق مرزی

مراد از مناطق مرزی، نواحی جغرافیایی مجاور مرز است که شهرها، روستاها و اجتماعات انسانی را در برمی‌گیرد (مختاری هشی و همکاران، ۱۳۹۳: ۲۴۲). مناطق مرزی، از نقاط حساس و

استراتژیک کشور به حساب می‌آیند، طبیعت منزوی و غیر حاصلخیز مناطق مرزی، بخصوص در عرصه‌های کوهستانی و بیابانی ایران پیوسته به دلیل فقدان رفاه و نبود انگیزه‌های لازم برای زندگی، زمینه ساز مشکلات سیاسی، اقتصادی و امنیتی برای دولت‌های وقت بوده است، ناتوانی‌های بالقوه در تولید، فقدان اشتغال مناسب، نازل بودن درآمد و عدم دسترسی به نیازهای اولیه، عمده ترین مشخصه اقتصادی، اجتماعی این مناطق است که زمینه را برای تخلیه این مناطق فراهم نموده است (موسوی و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۹۳). این مناطق به لحاظ اقتصادی ضعیف و شکننده خواهند بود زیرا مرزهای ملی و کشوری سبب قطع شدن و حذف مناطق وابسته خواهند بود. البته رشد و رونق فعالیت‌های تجاری در مرزها تأثیرات مثبتی در توسعه این مناطق خواهند داشت (ابراهیم‌زاده و همکاران، ۱۳۹۱: ۲۱۸). اقتصاد مناطق مرزی می‌تواند نقشی اساسی در ترقی و پیشرفت توسعه اقتصادی نواحی مرزی، بهبود استانداردهای زندگی مردم، کاهش فقر، توزیع مناسب درآمد، ایجاد روابط دوستی و آشنایی بیشتر و تسریع همکاری‌های بیشتر بین نواحی مرزی ایفا کند (مختاری‌هشی و همکاران، ۱۳۹۳: ۲۴۲).

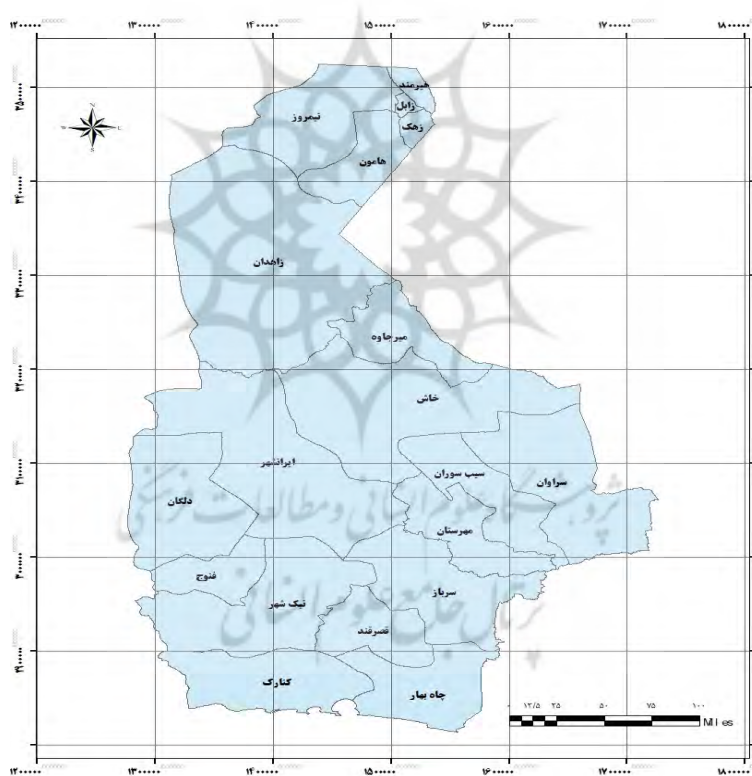
آمایش مناطق مرزی

آمایش مناطق مرزی نوعی برنامه ریزی است که توسعه را با امنیت و دفاع، از نیازهای مناطق مرزی، در چارچوبی که مناطق مرزی دارند، به یکدیگر پیوند می‌دهد و راهکارهای برای توسعه مناطق مرزی معرفی می‌کند که در آن امنیت و توسعه لازم و ملزوم یکدیگر می‌شوند (عندلیب و مطوف، ۱۳۸۸: ۶۲).

منطقه مورد مطالعه

استان سیستان و بلوچستان به عنوان پهناورترین استان در ناحیه جنوب شرق کشور واقع شده است. این استان ۱۲۱۰ کیلومتر مرز خاکی با دو کشور پاکستان و افغانستان و ۳۷۰ کیلومتر مرز آبی در کرانه‌های شمالی دریای عمان و از شمال به استان خراسان جنوبی، از جنوب به دریای عمان، از شرق به کشورهای پاکستان و افغانستان و از غرب به استانهای هرمزگان و کرمان محدود شده است. مساحت استان ۱۸۷۵۰۲ کیلومتر مربع است که ۱۱،۵ درصد از

وسعت کشور را برمی گیرد. براساس سرشماری عمومی سال ۱۳۹۰ تراکم نسبی استان ۱۲,۵ نفر در هر کیلومتر مربع بوده است که از این لحاظ یکی از کم تراکم ترین استان های کشور محسوب می شود. میزان این شاخص در سال ۱۳۸۵ برابر ۱۳ نفر در هر کیلومتر مربع بوده است. کل مرزهای استان حدود ۱۵۸۰/۲ کیلومتر یعنی معادل یک ششم از کل مرزهای جمهوری اسلامی ایران می باشد. طول مرزهای استان با کشور افغانستان نیز ۲۸۸,۵ کیلومتر یعنی معادل یک سوم از کل مرز ایران با افغانستان و طول مرزهای مشترک استان با کشور پاکستان ۹۲۱,۷ کیلومتر بوده که کل مرز مشترک ایران و پاکستان را تشکیل می دهد. طول مرزهای آبی استان با ساحل دریای عمان ۳۷۰ کیلومتر است.

شکل شماره ۱: موقعیت جغرافیای استان سیستان و بلوچستان در کشور

روش پژوهش

جهت دستیابی به اهداف تحقیق، در این مقاله از روش توصیفی-تحلیلی استفاده شده است. ابتدا با توجه به منابع و اطلاعات اسنادی موجود و با اهداف شناسایی تهدیدها، آسیب شناسی، ظرفیت سنجی و ارائه الگوی متناسب با منطقه و توجه به عوامل استقرار امنیت در استان سیستان و بلوچستان، مهمترین نقاط قوت، ضعفها، فرصتها و تهدیدهای امنیت پایدار شناسایی شد.

یافته‌های پژوهش

به منظور ارائه اولویت‌های مناسب امنیت پایدار در آمایش مناطق مرزی سیستان و بلوچستان، از تکنیک سوات استفاده شده است. در پژوهش حاضر از روش مدیریت استراتژیک *S.W.O.T* به منظور امکان سنجی آمایش امنیت استان سیستان و بلوچستان استفاده شده است. بدین منظور که نقاط قوت و ضعف به عنوان عوامل درونی و فرصت‌ها و تهدیدها به عنوان عوامل بیرونی مورد مطالعه قرار گرفته‌اند. اطلاعات مندرج در جدول شماره ۱ نشان دهنده عوامل درون سازمانی (نقاط قوت و ضعف) و برون سازمانی (فرصت‌ها و تهدیدها) موثر در مسیر نمایان می‌سازند.

جدول ۱- بررسی شاخص‌های مورد بررسی در سوات

نقاط قوت (S)	نقاط ضعف (W)
S1 ظرفیت‌های انتظامی-امنیتی در سطح استان	W1 توسعه اقتصادی نامتوازن در دو سوی مرز
S2 گسترش امنیت انتظامی جامعه محور	W2 گسترش قاچاق و بازخورد منفی آن بر امنیت
S3 ایجاد و تقویت مراکز صیانت از حقوق شهروندی	W3 شرایط خاص جغرافیای طبیعی مرز
S4 تقویت زیرساخت‌های توسعه پایدار	W4 عدم توسعه اقتصادی مناطق استان
S5 تدوین سیاست جامع امنیت عمومی استان	W5 نقش تصدی‌گری دولت در مناطق مرزی
S6 نظارت دقیق و قوی فرماندهی انتظامی استان	W6 وضعیت نامشخص سرمایه‌های در گردش و حمایت ضعیف از سرمایه‌گذاری
S7 درآمد ناشی از حضور گردشگری تجاری	W7 کمبود امکانات، خدمات و زیرساخت‌ها
S8 وجود زمینه‌های لازم جهت توسعه همجانبه	W8 جدایی مناطق از برنامه‌های توسعه و امنیت
S9 وجود افراد تحصیل کرده و متخصص بومی در استان	

<p><i>W9</i> تردهای غیرمجاز گسترده <i>W10</i> توسعه نامتوازی و هم زمان زیرساخت های امنیت مرزی</p>	<p><i>S10</i> توجه ویژه نیروی انتظامی به بهبود وضعیت فرهنگی و اجتماعی منطقه</p>
<p>فرصت ها (<i>O</i>)</p>	<p>تهدیدها (<i>T</i>)</p>
<p><i>O1</i> توسعه بازارچه های مرزی <i>O2</i> ایجاد و توسعه مناطق آزاد تجاری <i>O3</i> عملکرد رسانه ها و افزایش احساس امنیت <i>O4</i> افزایش ظرفیت های نظامی-امنیتی ایران و افغانستان <i>O5</i> توجه ویژه دولت به مسئله امنیت در مرزهای استان سیستان و بلوچستان <i>O6</i> تقویت هویت ملی از طریق خرده فرهنگ ها <i>O7</i> حمایت دولت از بخش خصوص در بخش اشتغال زایی</p>	<p><i>T1</i> حضور نظامی آمریکا و ناتو در مجاورت مرزهای سیستان و بلوچستان <i>T2</i> ناپایداری امنیتی در افغانستان <i>T3</i> ترویج و تبلیغ جریان های رادیکال مذهبی <i>T4</i> عدم اقتدار و اشراف کشور افغانستان بر مرزهایش <i>T5</i> آسیب امنیتی ناشی از گسترش قاچاق کالا <i>T6</i> بی ثباتی سیاسی در کشور همسایه <i>T7</i> وجود گروه های معاند جمهوری اسلامی در مرزهای استان با افغانستان</p>

موسوی و همکاران، ۱۳۹۳

با توجه به نتایج به دست آمده، وضعیت توسعه امنیت پایدار در استان سیستان و بلوچستان در موقعیت تهاجمی (*SO*) قرار دارد (شکل ۲) و بایستی با بهره گیری از نقاط قوت درصدد بهره برداری از فرصت ها برآییم تا بتوانیم در امر مدیریت امنیت به رشد و شکوفایی و توسعه پایدار امنیت دست یابیم.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

مجله علمی پژوهشی جغرافیا و سکونتگاه انسانی

تدوین و اولویت بندی راهبردهای *SWOT*

در این مرحله با استفاده از تحلیل تطبیقی و ماتریس های ارزیابی عوامل درونی و خارجی به ارائه انواع راهبردهای ممکن در برنامه ریزی برای توسعه امنیت پایدار پرداخته شد. این راهبردها چهار دسته *SO* (تهاجمی)، *ST* (تنوع)، *WO* (محافظه کارانه) و *WT* (تدافعی) را شامل می شوند. گزینه های راهبردی از بین این چهار دسته انتخاب می شوند که پیوند دهنده نقاط قوت، ضعف، فرصت ها و تهدیدها هستند. برای اولویت بندی راهبردها از ماتریس *QSPM*

استفاده شده روشی تحلیلی است که با آن جذابیت نسبی راهبردها مشخص می‌شود. با این روش می‌توان به صورت عینی راهبردهای گوناگونی که در زمره بهترین راهبردها هستند، مشخص کرد. برای تهیه این ماتریس نتایج ماتریس ارزیابی عوامل داخلی و خارجی و نتیجه ماتریس *SWOT* استفاده می‌شود. نتایج نشان می‌دهد که از بین راهبردهای تدوین شده بالاترین جذابیت مربوط به آماده سازی حداکثری نیروی انتظامی جهت مقابله با ناامنی‌های احتمالی است. لازم به ذکر است که انتخاب استراتژی آماده سازی حداکثری نیروی انتظامی جهت مقابله با ناامنی‌های احتمالی با اولویت اول به عنوان استراتژی برتر، به این معنی نیست که دیگر استراتژی‌ها نمی‌توانند در توسعه امنیت پایدار استان کردستان تأثیر داشته باشند، بلکه معنی آن این است که بکارگیری این راهبرد به دلیل اینکه در شرایط فعلی عمده‌ترین تهدید امنیت این استان از سوی ناامنی کشور افغانستان است لذا بهتر است توجه استان در این استراتژی بیشتر باشد.

نتیجه گیری

امنیت دارای دو بعد داخلی و خارجی است که با یکدیگر مرتبط هستند. در بعد داخلی تهدید های آشکار و پنهان در درون مرزها ناامنی بوجود می‌آورد از قبیل تهدیدات سیاسی (شورش، جدایی طلبی، انقلاب...)، بحران های اقتصادی، نظامی (جنگ داخلی و...) و آشوب های اجتماعی که هر کدام مردم را تحت فشار قرار می‌دهند. در بعد خارجی نیز امنیت می‌تواند از ناحیه مسائل سیاسی، نظامی و اقتصادی (تحریم های اقتصادی، تعرفه ها...) تهدید شود.

یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های مشترک کشورها، تهدید امنیت است که هم از ناحیه مرزها و هم از درون کشور، امنیت را به چالش می‌کشد. در این زمینه مناطق مرزی ایران از حساسیت بیشتر برخوردارند. از انجایی که برنامه ریزی آمایش کامل‌ترین و جامع‌ترین برنامه‌ای است که می‌توان برای هر منطقه پایه‌ریزی و اجرا نمود. با توجه به اینکه مناطق مرزی ایران به دلیل برخورداری از ویژگی‌های خاص خود که هم با هم‌محیط داخلی و هم محیط خارجی در ارتباط

است واجد توجه بیشتر به داشتن برنامه‌ریزی امنیت پایدار در چارچوب آمایش خاص آن مناطق است. لذا در این پژوهش به الویت بندی راهبردهای امنیت پایدار در آمایش مناطق مرزی در استان سیستان و بلوچستان پرداخته است.

نتایج نشان داد که عواملی همچون حضور نظامی آمریکا در مجاورت مرزهای سیستان و بلوچستان، ناپایداری امنیتی و سیاسی در افغانستان، تردهای غیرمجاز و گسترده، توسعه نامتوازن اقتصادی در دو سوی مرز، گسترش قاچاق و غیره موانع رشد و شکوفایی توسعه امنیت پایدار شده‌اند.

نتیجه تجزیه و تحلیل عوامل شناسایی شده حاکی از این است که وضعیت امنیت پایدار استان از الگوی تهاجمی پیروی می‌کند.

نتایج ماتریس‌های *QSPM* نشان می‌دهد که از بین راهبردهای تدوین شده بالاترین جذابیت مربوط به آماده سازی حداکثری نیروی انتظامی جهت مقابله با ناامنی‌های احتمالی تعلق دارد. هرچند نیاز است مسئولان در جهت تقویت‌سازی سایر راهبردها به منظور ایجاد توسعه پایدار نه تنها در زمینه امنیت پایدار در توسعه مناطق مرزی بلکه در سایر بخشهای اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی و سیاسی تلاش نمایند زیرا توجه صرف به هر یک از این عوامل نمی‌تواند به آمایش مناطق مرزی رسید.

-تخصیص منابع و امکانات خدماتی و رفاهی با تاکید بر نواحی مرزی و دورافتاده.

-اعطای وام های کم بهره و بلند مدت به منظور شروع تجارت

-سرمایه گذاری مستقیم بخشی از درآمدهای حاصل از تجارت مرزی منطقه در رونق اقتصادی

- اجتماعی و در نتیجه بهبود کیفیت زندگی

منابع

۱. ابراهیم‌زاده، عیسی؛ موسوی، میرنجف؛ کاظمی‌راد، شمس‌الله (۱۳۹۱) تحلیل فضایی نابرابری-های منطقه‌ای میان مناطق مرزی و مرکزی ایران، فصلنامه ژئوپلیتیک، سال ۸، شماره ۱، بهار ۱۳۹۱، صص ۲۳۵-۲۱۴.

۲. احمدی پور، زهرا؛ مختاری، حسین؛ رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا؛ وزین، نرگیس (۱۳۸۶) بررسی روند شتاب توسعه یافتگی فضاهای سیاسی-اداری کشور مطالعه موردی: استان‌های ایران در برنامه‌های اول تا سوم توسعه (۱۳۸۳-۱۳۶۸)، فصلنامه ژئوپلتیک، سال سوم، شماره ۱، بهار ۱۳۸۶، صص ۴۹-۲۲.
۳. پیشگاهی فرد، زهرا و احمدی، فریبرز (۱۳۸۹) ارزیابی تهدیدات امنیت ملی در مناطق مرزی شمال ایران، فصلنامه آمایش محیط، دوره ۳، شماره ۹، تابستان ۱۳۸۹، صص ۷۷-۵۳.
۴. ذبیحی، حسین؛ لاریمیان، تایماز؛ پورانی، حمیده (۱۳۹۲) ارائه مدل تحلیلی برای ارتقاء امنیت شهری از طریق رویکرد امنیت طراحی (SBD) (مطالعه موردی: منطقه ۱۷ شهرداری تهران)، مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، سال پنجم، شماره هفدهم، تابستان ۱۳۹۲، صص ۱۳۶-۱۱۹.
۵. سالنامه آماری استان سیستان و بلوچستان (۱۳۹۷) فصل اول و دوم، صص ۷۳۸.
۶. صیدی، سیداسکندر و هدایتی مقدم، زهرا (۱۳۸۹) نقش امنیت در توسعه گردشگری، فصلنامه تخصصی علوم اجتماعی، سال ۴، شماره ۸، بهار ۱۳۸۹، صص ۱۱۰-۹۷.
۷. عندلیب، علیرضا و مطوف، شریف (۱۳۸۸) توسعه و امنیت در آمایش مناطق مرزی ایران، فصلنامه باغ نظر، سال ۶، شماره ۱۲، پاییز و زمستان ۱۳۸۸، صص ۷۶-۵۷.
۸. کریمی، مرتضی و وفایی، علی‌اکبر (۱۳۹۲) امنیت سازی با توسعه پایدار در مناطق مرزی (مطالعه موردی شهر مریوان)، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، سال ۴، شماره ۱۵، زمستان ۱۳۹۲، صص ۱۱۲-۹۵.
۹. مختاری هشی، حسین؛ مومنی، مهدی؛ باقری، مهرداد (۱۳۹۳) تدوین راهبردهای آمایش مناطق مرزی؛ مطالعه موردی مرزهای شرقی کشور، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، سال ۲۹، شماره سوم، شماره پیاپی ۱۱۴، پاییز ۱۳۹۳، صص ۲۵۴-۲۳۷.
۱۰. موسوی، میرنجف؛ منوچهری میان‌دوآب، ایوب؛ ادیب‌نیا، زهرا (۱۳۹۳) نقش مرز و قومیت در عملکرد نقاط شهری مورد مطالعه: منطقه آذربایجان، فصلنامه ژئوپلتیک، سال دهم، شماره ۱، بهار ۱۳۹۳، صص ۲۲۰-۱۹۰.

۱۱. هدایتی، اکبر و عباسی، الهام (۱۳۸۸) مدیریت علمی کانون های جرم خیز با استفاده از سامانه اطلاعات جغرافیایی GIS مورد مطالعه: انواع جرایم سرقت در شهر قزوین، فصلنامه مطالعات مدیریت انتظامی، سال چهارم، شماره ۲، تابستان ۱۳۸۸، صص ۱۹۸-۱۷۷.

